

*Amics de l'Art Romànic
del Bages*

BUTLLETÍ núm. 8 - Abril 1985

Sant Jaume de Vilanova (Sta. Maria d'Oló)

TEMA: L'ESGLÉSIA DE SANT VICENÇ DE NAVEL

EDITORIAL

Fins el 9 de juny i sota el lema "Ornamenta Ecclesiae" s'exposaran en el Kunsthalle de Colonia, a Alemanya, més de set-centes peces romàniques de tots els racons del món. És una contribució d'aquell país a l'Any de les Esglésies Romàniques. Segurament és la mostra més interessant i completa de totes les exposicions d'art medieval celebrades a Europa que s'han fet en aquest segle.

L'exposició ha estat preparada sota la direcció d'Anton Legner, cap del museu de Schnuetgen. Amb extraordinàries mesures de seguretat, s'han recollit les millors meravelles que l'orfebreria mundial de l'època romànica ha deixat com a testimoni d'un temps esplendorós des del punt de vista artístic-artesà.

Hi ha objectes de tot arreu, des dels pertanyents a petites comunitats fins als dels grans museus europeus. Molt especialment, s'ha tingut cura d'escollir una mostra variada que abraça tant peces del Museu Getty de Malibú com de l'Ermitatge de Leningrad. Però en tota aquesta gran exposició es troba a faltar, incomprensiblement, la nostra presència com a país.

Solament la inclusió d'algunes peces en el catàleg ja mereixeria qualsevol esforç. Hi han col·laborat més de seixanta especialistes, explicant sistemàticament i amb força informació de dades tots els objectes exposats, oferint al món un inigualable curs d'art medieval. Presentat en tres parts, la primera es fa ressò de com destaca en el romànic l'anonimat artístic davant la notorietat de l'obra. En la segona s'explica el procés fabril de l'època, potser la part més interessant i on s'analitzen els artistes orfebres i els seus secrets d'elaboració, revelats pel coneixement de les eines que ens han pervingut i per les escenes que sovint han plasmat dels seus tallers en les obres. I, finalment, la tercera part dedicada a la litúrgia i al seu fabulós tresor artístic.

Veritablement és una pena que Espanya hi sigui absent. Coneixedors del grandios patrimoní que tenim i de la varietat i excepcional riquesa ornamental que hi ha d'aquest període en les nostres esglésies i museus, cal lamentar-se del mal criteri que els responsables de la nostra Cultura han tingut. Creiem que aquesta negligència ha estat un error transcendent.

CRÒNICA D'ACTIVITATS EL PENEDES

Els actes que la nostra entitat ha portat a terme durant el mes de març s'han centrat en un tema molt concret: la Comarca del Penedès. El dissabte dia 23, en Salvador Llorach i Santís, historiador d'aquella comarca, amb una amena conferència ens féu unes pinzellades històriques d'aquestes terres llaurades per tantes generacions.

El Penedès ja fou un lloc de pas des de l'antigor. Els romans hi construïren la Via Augusta que comunicava Roma amb la Península Ibèrica. Durant l'edat mitja fou utilitzada sovint pels exèrcits sarraïns en les seves incursions devastadores cap a la Catalunya Vella. Començà la repoblació d'aquest sector durant el segle X, des del Llobregat fins als contraforts d'Olèrdola, tal com ho confirma el gran rosari de castells que s'esmenten d'aquell període i dels quals encara queden restes, sobretot a les terres de ponent. Els primers repobladors foren els mateixos autòctons que s'havien refugiat en zones més muntanyoses per protegir-se en temps perillosos. Després vingueren gent del Vallès i empordanesos que repoblaren les terres de la Conca del Baix Anoia i la Serra de Mediona, on avui encara és palès la quantitat de topònims de català salat com Sarroca, Samora, Sesrovires, Sescarrigues, etc. La conferència fou molt interessant, així com l'excursió del diumenge dia 24, en la qual visitàrem alguns dels llocs esmentats: El castell de Gelida, impressionant fortalesa situada dalt d'un gran penya-segat construït entre els segles X i XII; Sant Marçal de Terrassola, església recentment restaurada amb molt encert, d'una nau amb transepte i cimbori, un dels millors exemplars del romànic penedesenc de finals del segle XI i començaments del XII; Sant Sebastià dels Gorgs, fundat el 1043 per Mir Gelabert,

que es feia dir "Princep d'Olèrdola". En el recinte d'aquest monestir, Mn. A. Margarit, rector del poble, historiador i autor de diversos treballs, ens explicà àmpliament tota la història que fou seguida amb atenció pels assistents. Olèrdola va ser el lloc que ens ocupà les hores de la tarda. El recinte constitueix una veritable talaia natural inclinada cap al nord-est, l'únic indret pel qual és accessible. El conjunt monumental d'Olèrdola i les seves restes estan profundament lligades a la història de Catalunya, amb vestigis de l'època íbero-romana, petjades de l'home medieval sovint enfrontat amb les lluites contra els sarraïms. Totes aquestes restes històriques han deixat fins els nostres dies la torxa de moltes generacions i el testimoni d'una continuïtat que avui nosaltres podem admirar.

Foto: Roser Vigué

CONÈIXER ROMÀNIC

7.- ART PRE-ROMÀNIC III

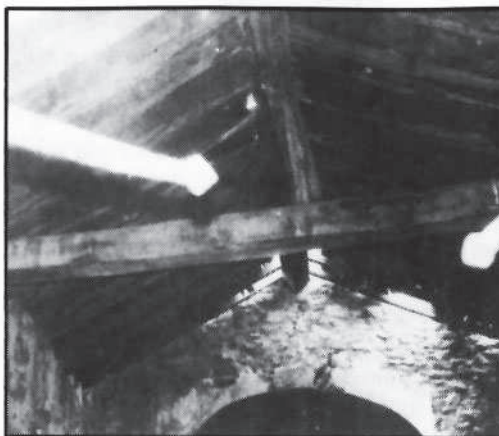
Generalment, els primers edificis pre-romànics eren coberts amb encavallades de fusta, fins i tot l'absis; aviat, però, la part del santuari fou coberta amb volta de pedra per tal de donar-li un aspecte més digne. Progressivament es cobriren també amb volta de canó els transeptes i, més tard, les naus.

Les voltes de pedra es feien sobre cintres de fusta que descansaven en la part alta de les parets. Damunt de la cintra es posava una mulassa de canyes paral·leles o teixides de les quals es conserva encara l'empremta en moltes esglésies. La finalitat del canyís era la d'aguantar les pedres que eren posades radialment i travades amb morter pobre de calç i fang; damunt, encara hi anava una capa de terra que aguantava la coberta exterior o teulada.

Les finestres d'aquesta època són en general petites i d'una sola esqueixada, o sigui, més estretes de la part de fora i més amples per l'interior, disposades en el centre de l'absis de cara a llevant o en el mur de migdia de la nau. Podrien ser fetes amb carreus de pedra petits, amb quatre pedres grosses de les quals la de sobre té forma d'arc o bé amb un sol bloc de pedra no gaire gruixuda, amb una o dues obertures, situada a la paret exterior del mur.

Els murs de les esglésies pre-romàniques tenen aspecte molt rústec; són fets amb pedruscall de diverses dimensions, disposat de forma irregular i relligats amb morter de fang. Sovint apareix l'aparell de pedres inclinades o bé contraposades en forma d'espina de peix (opus spicatum), molt característic a les obres de finals del

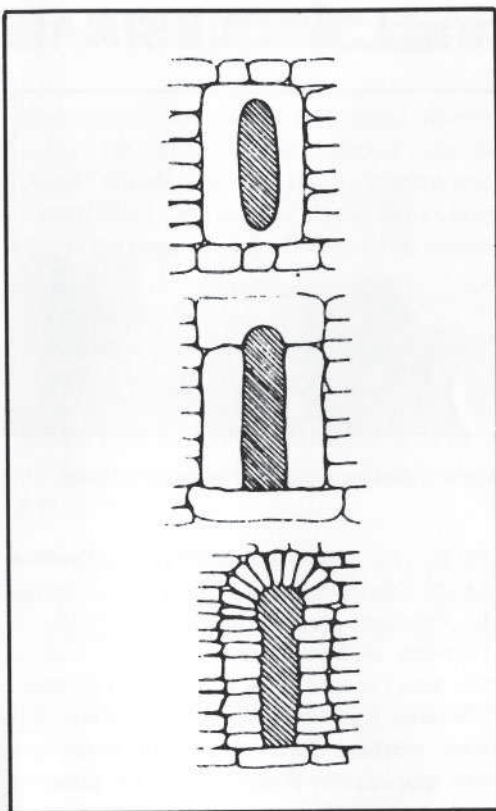
segle X. La superfície dels murs rarament és aplomada i les plantes són força irregulars, sobretot en la unió de la nau amb l'absis que quasi sempre té el seu eix desviat en relació amb el de la nau.

Encavallada de fusta (Foto: C. Torras)

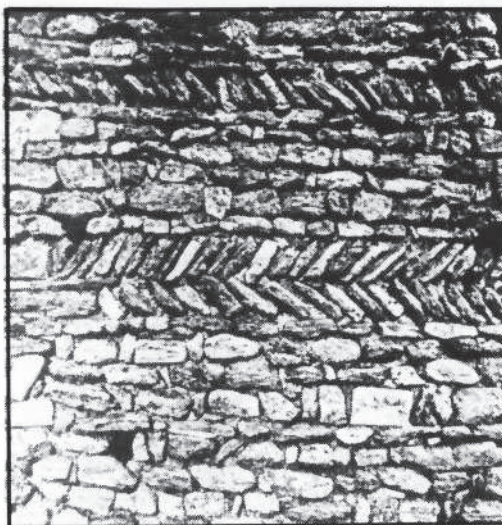

Volta de pedra

Exemples de finestra utilitzades en les construccions pre-romàniques.

Disposició irregular dels carreus i en forma d'espina de peix.

PROPOSTES PER AL NOU ANAGRAMA

Tal com es va aprovar en la proppassada assemblea de socis, queda obert el termini fins el dia 30 de juny per a la presentació de propostes i suggeriments per a un nou anagrama de l'entitat. Les mides del dibuix no han d'ultrapassar les d'un foli DIN A-4. Vençut el termini i en el decurs d'alguns dels actes que organitzarà la nostra entitat, es farà l'exhibició de les diverses propostes per efectuar-ne tot seguit la votació entre els socis.

La Junta es reserva el dret, si ho considera oportú, d'admetre, en darrera instància, el canvi de l'anagrama actual per un de nou.

Caldrà adreçar les propostes al domicili actual de l'Entitat (Pujada Castell, 30 - Manresa).

Tema: L'ÉSGLESIA de

Sant Vicenç és una petita església situada a la Vall de Navel a l'actual terme municipal de Viver i Serrateix.

ITINERARI: Per arribar a l'església cal agafar la carretera que va de Cardona a Berga i, un kilòmetre passat el pont sobre el Cardener, cal agafar una pista de terra situada a mà dreta. Aquesta pista porta fins a la Masia de Navel i l'església de Sant Vicenç.

L'església és una senzilla construcció formada per una sola nau amb volta de canó i coronada per un absis cobert a quart d'esfera al costat de llevant. Al bell mig de l'absis s'obre una finestra de doble esqueixada coberta amb un arc de mig punt adovellat; és l'única obertura original conservada car la resta, i concretament la petita finestra del mur de ponent, és obra posterior.

Sant Vicenç és una església mancada de qualsevol tipus d'ornamentació; els murs són llisos, formats per carreus petits, força regulars i col·locats a contapunt. Al mur de ponent s'alça un senzill campanar d'espada de dues obertures de mig punt adovellades.

La porta és al mur de ponent, molt transformada i coberta per una construcció rectangular que fa de porxo i que altera sensiblement aquest exemplar romànic.

L'edifici respon a l'esquema tan usual a les comarques del Bages, Berguedà i Solsonès i és obra del segle XII. En aquest segle deuria ésser substituïda la primera església pre-romànica per aquest edifici que avui conservem, car les notícies històriques ens remonten al segle X.

L'any 956 el vescomte del Berguedà Braundi i la seva muller, la vescomtessa Chixil, varen donar al monestir de Sant Salvador de Vedella, situat al comtat de

Conjunt de l'església amb la masia adjunta.

Berga, als peus del Llobregat (**Zenobio Sancti Salvatoris qui est fundatus in Comitatu Bergitano propre fluvium Lubricato...**), l'església de Sant Vicenç de Navel, amb el seu alou i la seva vil·la, amb tots els delmes i primícies (**...alodem nostrum proprium. Eccliam videlicet Sancti Vincentii simul ipsa villa que vocatur Anavel simul cum primiciis et decimis...**) (1).

Els termes d'aquesta important donació són tots propers al castell de Cardona però dins el comtat de Berga: limitat a orient pel riu de Montmajor, que arriba fins al riu de Navel, el terme ressegueix fins a la muntanya de Calabuig i torna per Montmajor. Aquesta vil·la, l'alou i l'església de Sant Vicenç de Navel la tenia el dit vescomte per compra feta al comte Sunifred.

L'any 983 s'esmenta de nou l'església de Sant Vicenç, ara com a límit d'una donació feta pel comte Oliba Cabreta al monestir de Santa Maria de Serrateix (**Et afrontat hec omnia de una latas in Sancto Vincentio de Anavel...**) (2).

El lloc de Navel era centre d'importantes propietats de la família comtal de Cardanya car l'any 990 la comtessa Ermengarda,

SANT VICENÇ de NAVEL

aleshores ja vídua del comte Oliba Cabreta, i el seu fill Oliba, futur bisbe de Vic i abat de Cuixà i Ripoll, feien donació a un home anomenat Oriol, de l'alou de Navel, situat prop del terme del castell de Cardona i al comtat de Berga.

L'església quedà vinculada, però, al monestir de Sant Salvador de la Vedella i indirectament sota la dependència del gran monestir de la vall del Valira, Sant Sadurní de Tavèrnoles, car el monestir de la Vedella n'era priorat.

L'església de Sant Vicenç està situada en un lloc estratègic per les comunicacions que unien els comtats del Berguedà i el Bages

a partir del castell de Cardona; resseguint la riera de Navel i comunicant Berga i Cardona, fou aprofitat un antic camí d'origen romà.

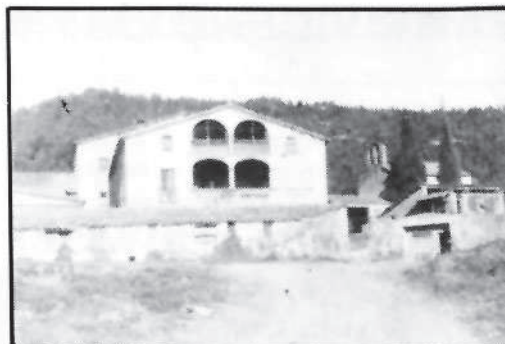
Sovint, la documentació dels segles X i XI esmenta l'existència d'un camí, anomenat "**strata Cardonensis**" que sortint de Cardona passava per la riera de Navel, Merola, Puig-reig, Casserres, Avià i arribava a Berga; el camí és ressenyat en les actes de consagració de les esglésies de Sant Joan de Montdarn, Sant Miquel de Viver, Sant Pau de Casserres (907), etc. Aquest Camí estava ple de molins i era propietat del gran monestir de Santa Maria de Serrateix (un molí a la riera de Navel és documentat ja a finals del segle X com a propietat del monestir

Sant Vicenç de Navel

esmentat) i era transitat encara a començaments del segle XX.

Els molins d'aquesta vall i riera es varen mantenir actius fins la Guerra Civil, concretament el de Can Fèlix (amb una interessant torre medieval). També el molí de Vilajussana, i molt especialment el molí del Navel, (molt a prop de la casa i de l'església de Sant Vicenç), tots ells d'origen medieval. (3).

Casa i església de St. Vicenç de Navel.

Rosa Serra i Rotés
Fotos: autora

NOTES:

- (1). Joan SERRA VILARÓ. *Història de Cardona*, vol. I. Tarragona 1966, pags. 41
- (2). Albert BENET i CLARA: *Una revolta berguedana contra el comte Oliva Cabreta*, a "L'Erol" núm. 6, setembre 1983, pags. 33, apèndix 1.
- (3) Jordi de BOLOS - Iñaki PADILLA: *Un molí d'origen medieval: el molinet de Navel* a "Quaderns d'Estudis Medievals" (maig 1980) pags. de la 49 a la 55, Artestudi Edicions.

HISTÒRIA DE MANRESA

Dels orígens al segle XI

Aquest és el títol del llibre que properament veurà la llum pública obra del Dr. ALBERT BENET i CLARÀ. Gràcies a l'empenta d'un grup d'amics, interessats en el tema, hom podrà tenir a les mans una eina bàsica pel coneixement de la història antiga i medieval de Manresa, i una imprescindible font de dades per futurs treballs d'investigació.

L'edició, que serà numerada, només podrà adquirir-se per sistema de subscripció.

Per a inscripcions, en hores comercials,
al Sr. Pere PUIG Ctra. de Cardona, 69-botiga Telèfon 875 05 60
i a la Sra. Carme TORRAS Pujada del Castell, 30-botiga Telèfon 873 16 06

Per correspondència, a l'Apartat de Correus, 101 - MANRESA
El llibre li serà tramès per la mateixa persona que li signi el rebut corresponent.
Autor - Editor, ALBERT BENET i CLARÀ.

RESULTAT ECONÒMIC DE L'EXERCICI DE L'ANY 1984

A continuació detallem l'estat de comptes (ingressos i despeses) de l'exercici 1984, aprovat a la proppassada Assemblea, des de la creació de la nova Entitat: Amics de l'Art Romànic del Bages, corresponent als mesos de juliol a Desembre.

INGRESSOS

Aportacions dels socis	33.318,-
Quotes socis	146.200,-
Subvencions i donatius	100.000,-
Actes Culturals, Exposicions i Conferències.	78.300,-
Actes Cívics	106.900,-
Diversos.	45.945,-

TOTAL INGRESSOS DE
L'EXERCICI 510.663,-

DESPESES

Despeses Secretarí	31.977,-
Despeses Butlletí	40.450,-
Arxiu	4.080,-
Actes Culturals, Exposicions i Conferències.	93.155,-
Neteges, Consolidacions i Restauracions (sense tenir en compte treball, viatges i eines dels socis i de la Junta)	2.380,-
Actes Cívics	135.033,-
Diversos.	32.390,-

TOTAL DESPESES DE
L'EXERCICI 339.465,-
SUPERÀVIT TRESORERIA
FINAL EXERCICI 171.198,-

TOTAL 510.663,-

DISTRIBUCIÓ DE LA TRESORERIA EL 31 DE DESEMBRE DE 1984

Diners a Caixa.	8.714,-
C/C. Caixa d'Est. Manresa	148.062,-
C/C. Caixa de Pensions	14.422,-

SALDO A CAIXA EL
31 DESEMBRE 1984. 171.198,-

PRESSUPOST PER A L'ANY 1985

DESPESES SECRETARIA: llum, calefacció, telèfon, sobres, segells, fotocòpies i material divers	120.000,-
MOBILIARI SECRETARIA: taula i 12 cadires, i mobles biblioteca i arxiu.	85.000,-
ARXIU i BIBLIOTECA: llibres i fotografies	50.000,-
ACTES CULTURALS, EXPOSICIONS i CONFERÈNCIES	125.000,-
NETEGES, CONSOLIDACIONS i RESTAURACIONS: Sense Subvenció específica (viatges, materials i eines, etc.).	100.000,-
ACTES POPULARS: Fira de Nadal, Missa del Gall, Sopar del Soci, etc . .	100.000,-
PUBLICACIÓ BUTLLETÍ: Import edició Butlletí i altres publicacions, recordatoris i fulls d'informació excursions.	150.000,-
DIVERSOS: Trofeus, materials, fuster, electricista, etc.	50.000,-
TOTAL PREVIST	780.000,-

NOTICIES

BAGES

Després de llargues gestions, finalment l'església de St. Bartomeu de Navarcles serà restaurada per la Diputació de Barcelona. El cost de les obres arriba als 12,7 milions de pessetes. Prèviament, hom hi efectuarà excavacions arqueològiques, tant a l'interior com a l'exterior. La capella, bo i restaurada, es destinarà a ús cultural i s'emprarà com a sala d'exposicions, conferències, reunions... Es preveu que les obres comencin abans d'acabar l'any.

Recentment, s'ha creat la Comissió Intermunicipal entre els pobles de Sant Fruitós i Navarcles, la qual intentarà promoció-
nar tant a nivell cultural, patrimonial o turís-
tic, el monestir de Sant Benet.

"L'Associació de Veïns i Amics de Castelladral", creada a principis de 1984, ha endegat una meritòria tasca en pro de la conservació del patrimoni d'aquest nucli rural. A part de recuperar antigues festes i tradicions, preveu la restauració de diferents monuments, entre els quals hi figuren les esglésies de St. Miquel i Sta. Magdalena.

L'església parroquial de Cardona ha vist començar la seva restauració a mans de la Diputació de Barcelona, amb un pressupost inicial de 9 milions de pessetes, el qual servirà per l'arranjament de la teulada.

BERGUEDÀ

Tal com anunciàvem en el butlletí núm. 7, la restauració de St. Vicenç de Rus ja és una realitat. En el decurs de les obres i les excavacions, portades a terme per la Diputació de Barcelona, s'han descobert un total de 9 tombes antropomòrfiques anteriors a l'església, amb restes d'esquelets força ben conservats. Per altra part, la restauració de la capella consistirà bàsicament en la consolidació del campanar i l'espedanya, i també la façana oest.

GARROTXA

L'Entitat Amics de l'Alta Garrotxa, de la qual ja fèiem referència un el butlletí núm. 6, està portant a terme la restauració de l'església de Lliurona; aquesta serà la setena capella romànica que aquest grup ha restaurat després de Santa Bàrbara de Pruneres, Santa Maria d'Escaldes, Sant Andreu de Bestracà, Sant Feliu de Riu, La Mare de Déu de les Agulles i Sant Eudald de Jou.

ACTIVITATS PER AL MES DE MAIG

DIVENDRES, dia 10.- A les 10 de la nit i a la Sala Gòtica de la Seu, projecció dels audiovisuals originals d'Antoni Soler i Quintana titulats:

"MANRESA"

música: Ignasi Torras (organista de la Seu)
guió: Llibret "Manresa a l'abast del visitant"
revisió: Mn. Josep Ma. Gasol
veu: Ma. Matilde Almendros

"EL MIRACLE"

música: Jordi Doncós
guió: Llibre "El Miracle" de Pare Cebrià Baraut
veu: Antoni Soler Quintana

DIUMENGE, dia 12.- Matinal de treball i neteja a l'església de St. VICENÇ DE L'ADERNET (Balsareny).

DIUMENGE, dia 26.- Matinal de treball i neteja a l'església de ST. SIMÓ DE CENTELLES (Rajadell)

La sortida d'ambdues matinals serà a les 7 del matí de la Plaça Infants, amb cotxes particulars.

Edita: AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES
Local: Pujada del Castell, 30 Telf. 873 16 06
Coordinació: Pere Roca i Marc Vilarmau
Col.laboracions: Rosa Serra, Carme Torras, Francesc Villegas
Dipòsit Legal: B-35519-84
Imprimeix: Copisteria SARRIÓ

Correcció:

ÒMNIMUM CULTURAL

Col.labora:

AJUNTAMENT
DE MANRESA